

Skladatelji i literatura za klarinet druge polovice 18. stoljeća

---

Sarapa, Sebastijan

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Music Academy / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:116:596612>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VII. ODSJEK

SEBASTIJAN SARAPA

SKLADATELJI I LITERATURA ZA
KLARINET DRUGE POLOVICE 18. STOLJEĆA

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VII. ODSJEK

SKLADATELJI I LITERATURA ZA
KLARINET DRUGE POLOVICE 18. STOLJEĆA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. art. Davor Reba

Student: Sebastijan Sarapa

Ak. god. 2017/2018.

ZAGREB, 2018.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

izv. prof. art. Davor Reba

_____
Potpis

U Zagrebu, _____

Diplomski rad obranjen _____

POVJERENSTVO:

1. _____

2. _____

3. _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI

MUZIČKE AKADEMIJE

Sažetak

Klarinet je drveni duhački instrument kojega je početkom 18. stoljeća izumio njemački graditelj drvenih duhačkih instrumenata Johann Christopher Denner, usavršivši i prepravivši tadašnji instrument chalumeaua. Tijekom povijesnog razvoja klarinet prolazi kroz tri faze usavršavanja. U ovom radu detaljno je prikazan razvoj klarineta u periodu od 1700.-1800. godine, tj. od najranijih početaka pa sve do izrade naprednijih klarineta s pet klapni. Mannheimska škola u Njemačkoj, *Concerts Spirituel* u Francuskoj i *Harmoniemusik* bili su od izuzetnog značaja za predstavljanje klarineta kao komornog i orkestralnog instrumenta, a posebno kao potencijalnog solističkog instrumenta. Svojom velikom raznolikošću tonskih boja, mogućnošću izvođenja dugačkih elegantnih fraza te ljepotom zvuka u svim registrima i dinamikama, klarinet je pridobio pozornost velikih skladatelja 18. stoljeća poput Johanna i Carla Stamitza, W. A. Mozarta, F. Krommera i L. van Beethovena.

Poznati klarinetisti koji su pronijeli glas o važnosti i raznim mogućnostima korištenja instrumenta u koncertne svrhe bili su J. Beer, A. Stadler, M. Yost, F. Tausch i J. X. Lefèvre.

Ključne riječi: klarinet, skladatelji, klarinetisti i literatura 18. stoljeća, glazbeno – povijesna zbivanja

Abstract

The clarinet is a woodwind musical-instrument invented by German woodwind instrument maker Johann Christopher Denner at the beginning of the 18th century. The clarinet evolved from an earlier instrument called the chalumeau. During the historical development the clarinet passes through three phases. In this work the development of clarinet in the period from 1700 to 1800 is shown in great depth, from the earliest beginnings to the making of advanced clarinets with five key. The Mannheim School in Germany, *Concerts Spirituel* in France, and *Harmoniemusik* were of great importance for the presentation of clarinet as a chamber and orchestral instrument, especially as a potentially solo instrument. With its great variety of tonal colors, the ability to perform long and elegant phrases and the beauty of its sound in all registers and dynamics, the clarinet gained the attention of the great 18th century composers such as Johanna and Carla Stamitza, W. A. Mozart, F. Krommer and L. van Beethoven. The famous clarinetists who have spread the word about the importance of the instrument and various possibilities of its usage for concert purposes were J. Beer, A. Stadler, M. Yost, F. Tausch and J. X. Lefèvre.

Key words: the clarinet, composers, the 18th century clarinetists and literature, musical-historical events.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. RAZVOJ KLARINETA	2
2.1 Od chalumeaua do klarineta	2
2.2 Klarinet s dvije klapne	4
2.3 Klarinet s tri klapne	5
2.4 Klarinet s četiri klapne.....	5
2.5 Klarinet s pet klapni.....	6
3. POLOŽAJ KLARINETA U OKVIRIMA POVIJESNIH GLAZBENIH ZBIVANJA.....	8
3.1 Mannheimska škola	8
3.2 Concert Spirituel.....	9
3.3 Harmoniemusik	9
4. SKLADATELJI I LITERATURA U DRUGOJ POLOVICI 18. STOLJEĆA	11
4.1 Johann Stamitz (1717- 1757).....	11
4.2 Carl Stamitz (1745- 1801)	11
4.3 Wolfgang Amadeus Mozart (1756- 1791).....	12
4.4 Franz Krommer (1759- 1831).....	14
4.5 Ludwig van Beethoven (1770- 1827)	15
5. ZNAČAJNI KLARINETISTI U DRUGOJ POLOVICI 18. STOLJEĆA	17
5.1 Joseph Beer (1744- 1812).....	17
5.2 Anton Stadler (1753- 1812).....	17
5.3 Michel Yost (1754- 1786)	18
5.4 Franz Tausch (1762- 1817).....	18
5.5 Jean-Xavier Lefèvre (1763- 1829)	19
6. ZAKLJUČAK.....	20
7. LITERATURA	21

1. UVOD

Klarinet je jedan od najčešće upotrebljivanih drvenih duhačkih instrumenata. Koristi se u svim oblicima solističkog, komornog i orkestralnog muziciranja. Klarinetistički repertoire obuhvaća skladbe od rane klasike do modernih stilova 20. stoljeća, kao što su jazz, blues, soul. Popularnost stječe i u narodnoj glazbi Europe, posebno u zemljama Balkana kao i u Turskoj i Izraelu. I danas, u 21. stoljeću, u raznim vrstama eksperimentalne glazbe klarinet je neizostavan instrument.

Klarinet omogućava izvođenje dugačkih elegantnih fraza i ističe se ljepotom zvuka u svim registrima i dinamikama. Njegovi duboki tonovi zvuče tamno, srednji registar toplo i nježno, a u visokom registru postiže snagu i prodornost.

Zbog virtuoznosti i velikog raspona tonova, a ponajviše svog baršunastog zvuka, klarinet je vrlo brzo postao prisutan u svim oblicima muziciranja te privlačio pažnju mnogih poznatih skladatelja.

Od vremena svog izumitelja Johanna Christophera Dennera s kraja 17. stoljeća do danas klarinet je prošao kroz tri značajne promjene.

J. C. Denner, izumitelj klarineta (1700), I. Müller, inovator klarineta s trinaest klapni (1812) te A. Buffet, inovator današnjeg klarineta (1843) zaslužni su za razvoj tehničkih i intonacijskih osobina klarineta.

Originalni notni zapisi iz tog vremena jedini su autentični svjedoci tehničkog razvoja klarineta i njegove važnosti na glazbenoj sceni. Sačuvan je tek mali broj originalnih instrumenata pa razvoj instrumenta možemo pratiti prema sačuvanim ilustracijama i knjigama iz tog razdoblja. Većina današnjih kopija autentičnih instrumenata rekonstruirana je pomoću dostupnih slika i ilustracija tog perioda. Tako je na primjer basetni klarinet rekonstruiran prema slici koja se nalazila na koncertnom programu Antona Stadlera iz 1794. godine u Rigi.

Skladatelji tog perioda ostavljali su slobodu interpretacije (dinamike, artikulacije, ukrasa) nadarenim izvođačima, koji su im sistematski pomagali te bili jednako odgovorni za razvoj njihovih djela.

Svrha ovog rada je proučiti glazbeno – povijesna zbivanja, skladatelje i literaturu za klarinet u drugoj polovici 18. stoljeća kao i istražiti podatke o životu značajnih klarinetista toga vremena.

2. RAZVOJ KLARINETA

Pretpostavljamo da su se suvremeni drveni duhački instrumenati razvili na srednjem istoku i preko Turske stigli u Europu. Instrumenti s dva jezička kao što je aulos bili su poznati još u starom Egiptu i Grčkoj. Može ih se vidjeti na freskama u grobnicama i na vrčevima vina. Ti drevni instrumenti postupno su se razvili u suvremene instrumente, kao što su oboa i fagot. Sličan razvoj dogodio se s flautom, trubom i drugim instrumentima. Klarinet je, međutim, izuzetak jer se nije postepeno razvijao iz postojećih instrumenata nego je doživio revolucionarni razvoj početkom 18. stoljeća. Konstruiran je prema chalumeau.

Složenost razvoja klarineta postaje jasnija pri sviranju ljestvice na instrumentu poput blokflaute. Na blokflauti postoji sedam prednjih rupa i jedna stražnja koja je u funkciji oktav klapne. Prepuhivanje ili otvaranje oktav klapne na drvenim duhačkim instrumentima služi za dobivanje tonova viših za oktavu. Isti hvat, sa ili bez oktav klapne, koristi se za dobivanje istih tonova u različitim oktavama. Znači, u osnovi postoji sedam rupa i klapna za prepuhivanje. Sviranje višeg registra na drvenim duhačkim instrumentima, poput blokflaute, je prilično jednostavno, a i sam instrument je jednostavne građe.

Prepuhivanje postoji i na klarinetu, ali mehanizam za dobivanja tona višeg za oktavu je drugačiji. Istim hvatom, ton na klarinetu prepuhivanjem ne prelazi na osmi ton tj. interval od oktave, već na dvanaesti ton. Pojam koji se koristi za interval od dvanaest tonova dolazi od talijanske riječi *duodecime* pa se klapna za prepuhivanje zove duodecime klapna.

2.1 Od chalumeaua do klarineta

Iako ne postoji instrument koji bi bio izravna preteča klarinetu, smatra se da se klarinet razvio iz chalumeaua (slika 2.1.a). Chalumeau je bio instrument pastira koji se najčešće svirao solo. Ime mu potječe od grčke riječi *kalamos* ili latinske riječi *calamus* što je označavalo biljku srodnu trski, od koje su se radili piskovi. Bilo ga je teško svirati radi njegove nestabilne intonacije, stoga ga skladatelji nisu smatrali kao ozbiljan instrument. Na žalost, chalumeau nije sačuvan - pretpostavlja se da je izgledalo poput blokflaute i zvučao kao donji registar današnjeg klarineta.

Nakon dugog vremena eksperimentiranja s chalumeauom, graditelj instrumenata Johann Christoph Denner iz Nürnberga, napokon je uspio napraviti instrument koji nije samo svirao niži registar nego i gornji, bez ugrožavanja intonacije.

Prvi pisani trag o klarinetu bio je pronađen u zapisima grada Nürnberga gdje se zahtijevala nabavka četiriju klarineta od Jacoba Dennera (1681–1735), sina Johanna

Christopha Dennera (1655- 1707). Ne zna se sa sigurnošću tko je zaslužan za izum klarineta, ali povijesni izvori i činjenice zasluge pripisuju Johannu Christophu Denneru. Rođen u Leipzigu 1655.god., Johann se preselio s obitelji u Nürnberg 1666. godine gdje je djelovao kao graditelj drvenih duhačkih instrumenata. Smatra se jednim od najboljih graditelja drvenih instrumenata u Europi. Više od šezdeset prekrasnih i značajnih drvenih instrumenata koji nose njegov žig sačuvani su do današnjeg dana. Johann Gabriel Doppelmayr (1677- 1750) u svojoj povijesnoj knjizi *Historische Nachricht von den Nürnbergischen Mathematicis und Künstlern* (1730) piše „ ...početkom ovog stoljeća on je izumio novu vrstu duhačkog instrumenta, takozvani klarinet na veliku radost svih koji vole muziku ...“. U svom muzičkom leksikonu iz 1732. godine, Johann Gottfried Walther (1684- 1748) nadovezuje se na Doppelmayra i definira klarinet kao „ ...drveni duhački instrument koji je početkom ovog stoljeća izumljen u Nurnbergu , nije nalik na dugačku obou, osim što ima široki usnik nego je po zvuku sličan trubi i opseg tonova je od f malog do d3“.

Novi instrument je imao širi opseg tonova od oboe ili trube iz to doba. Mogao se svirati relativno glasno i na njemu su se mogle odsvirati tehnički zahtjevne pasaže i skokovi, što je bilo nemoguće na trubi. U početku je bio zamjena za trube koje su proizvodile visoke tonove, takozvane "clarini". Pretpostavlja se da je ime „klarinet“ došlo baš od tih clarini truba.

Slika 2.1.a Chalumeau

2.2 Klarinet s dvije klapne

Klarinet s dvije klapne (slika 2.2.a) nije bio samo poboljšani chalumeau nego su ga te klapne učinile sasvim drugačijim instrumentom. Prvi klarineti bili su vrlo jednostavni. Izgledali su poput velikih blokflauti i imali su dvije klapne. Razmak između klapne i rupe na stražnjem dijelu klarineta bio je veći od razmaka između klapne i rupe na stražnjem dijelu chalumeaua. Promjer rupe je bio veći od one kod chalumeaua; bila je veličine kao kod modernog Bb klarineta. Duodecim klapna bila je izrađena od posebne vrste metala kako bi se spriječili problemi s vlagom. Klapne su se izrađivale od lima, ponekad od srebra, a opruge od lima. Na klapne je bio pričvršćen komad kože koji je služio kao polster. Rani je klarinet najčešće bio izrađen od europskog šimšira, a ponekad od slonovače, šljive, ebanovine ili kruške. Klarineti su se razlikovali po veličini i najčešće su bili ugođeni in A, Bb, C ili D. Najraniji usnici za klarinet imali su otvor veličine između 40 i 50 mm. Duljina otvora bila je gotovo jednaka kao i trska. Gornja usnica svirača dodirivala je trsku. Poboljšanje tehničkih osobina klarineta, koje se pripisuje Jacobu Denneru, a pronađeno je u ondašnjim oboama i oboama d'amour, bila je rupa za intonaciju koja se nalazila blizu zvona. Dennerovi klarineti s rupama za intonaciju bili su bolje ugođeni nego Dennerov klarineti bez rupa za intonaciju. Najniži ton na klarinetu bio je f mali. Uz određenu poziciju usnice i sukladnog prstometa bilo je moguće odsvirati kromatsku ljestvicu. Raspon tonova bio je moguć i do g3.

Slika 2.2.a Klarinet s dvije klapne

2.3 Klarinet s tri klapne

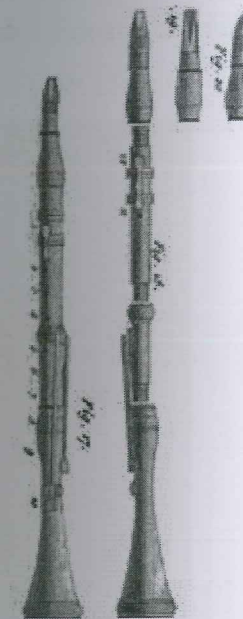
U četrdesetim godinama 18. stoljeća postojalo je nekoliko graditelja instrumenata (uključujući i Johanna Davida, sina J. C. Dennera) koji su proširili zvono klarineta i dodali treću klapnu kojom je upravljao peti prst na lijevoj ruci. Klapna je služila za dobivanje tona e mali ili s duodecim klapnom za dobivanje tona h1. Nova klapna produljila je registar za jedan ton, koji i dan danas postoji i slovi za najniži ton klarineta. Izrada klarineta u to vrijeme nije bila standardizirana. Klarineti s tri klapne (slika 2.3.a), poput Dennerovih, imali su manji promjer cijevi radi lakšeg sviranja visokih tonova, uži usnik i manje rupe za prste. Iako je većina klarineta još uvijek bila ugođena in D ili C, na tim klarinetima kao i na bilo kojim drugim drvenim instrumentima tog razdoblja bilo je moguće svirati notni zapis iz tog razdoblja. Mogao se svirati kromatski niz kao i tonovi od e malog do d3 ili više. Otpor zraka bio je jači nego pri sviranju blokflaute, ali slabiji nego pri sviranju modernog klarineta. Usnik je i dalje bio okrenut za 180 stupnjeva u odnosu na njegov položaj na današnjem klarinetu, tako da se gornja usnica nalazila na pisku.

Slika 2.3.a Klarinet s tri klapne

2.4 Klarinet s četiri klapne

Na postojeće klarinete s tri klapne postojale su dvije mogućnosti za dodavanje nove četvrte klapne; to se odnosilo na tonove as mali/ es 2 ili fis mali/ cis 2. U knjizi *Encyclopédie* (Paris, 1776- 77) autora Diderota i d' Alemberta ilustracija (slika 2.4.a) pokazuje kako je klarinet imao četvrtu klapnu za ton fis mali/ cis 2, dok u knjizi *Musijkaal Konst-Woordenboek* (Amsterdam, 1789-90) autora Joosa Verschuerea Reynvaana ilustracija (slika 2.4.b) pokazuje kako je klarinet imao četvrtu klapnu za ton as mali/ es 2. Iz toga se može zaključiti kako je francuski način izrade klarineta četvrtu, novu klapnu koristio za dobivanje tonova fis mali/ cis 2 dok se u ostalim europskim radionicama ta klapna koristila za dobivanje tonova as mali/ es 2. Tako na primjer postoje francuski majstori graditelja klarineta s četiri klapne Geist i Prudent Thierriot, kao i flamanski majstori, G. A. Rottenburgh i Brandt. Važno je napomenuti da su klarineti s pet klapni, koji su napravljeni prije 1800-te godine, originalno konstruirani sa samo četiri klapne.

Slika 2.4.a Klarinet s četiri klapne

Slika 2.4.b Klarinet s četiri klapne

2.5 Klarinet s pet klapni

Klarinet s pet klapni (slika 2.5.a) bio je u upotrebi od šezdesetih godina 18. stoljeća sve do početka 19. stoljeća. Za razliku od klarineta s dvije klapne, koji je smatran njemačkim izumom, klarinet s pet klapni nema svoje originalno podrijetlo. Izradu klarineta s pet klapni nalazimo u gotovo svim ondašnjim državama. Iako je njihova konstrukcija varirala, svi klarineti imali su zajednička obilježja. Klarineti su i dalje bili izrađeni od europskog šimšira, a usnici od ebanovine. Sastojali su se od šest dijelova. Pečati graditelja instrumenata nalazili su se na usniku, na suprotnoj strani piskova što upućuje da je pisak i dalje dodirivao gornju usnicu.

U Francuskoj je djelovao Jean- Jacques Baumann (1772- 1830) koji je svoju radionicu instrumenata otvorio u Parizu. Na njegovim instrumentima svirao je Jean-Xavier Lefèvre, prvi profesor klarineta na pariškom konzervatoriju. Jean-Xavier Lefèvre je tvrdio kako je moguće na klarinetu s pet klapni svirati u svim tonalitetima.

Theodor Lotz (1746- 1792) klarinetist i graditelj instrumenata djelovao je u Bratislavi i u Beču. Bio je zaslužan za unapređenje izrade klarineta te je osnovao školu za izgradnju klarineta u Beču. Njegov klarinet in Bb s pet klapni je sačuvan, kao i deset basetnih horni. Na njegovim instrumentima svirao je Anton Stadler. Izrada basetnog klarineta, za koje je Mozart napisao svoja krucijalna djela, pripisuje se suradnji Lotza i Stadlera.

U Češkoj, krajem 18. stoljeća, klarinet je bio jako popularan. Ta se popularnost očitovala kroz mnogobrojna djela čeških skladatelja nastala za duhače ansamble. Franz

Doleisch i Franz Czermak djelovali su kao graditelji instrumenata u Pragu koji su izrađivali klarinete s pet klapni.

Slika 2.5.a Klarinet s pet klapni

3. POLOŽAJ KLARINETA U OKVIRIMA POVIJESNIH GLAZBENIH ZBIVANJA

3.1 Mannheimska škola

Mannheim je sredinom 18. stoljeća slovio kao jedno od vodećih njemačkih i europskih središta glazbene kulture. Taj omanji njemački grad postao je znamen nove prakse muziciranja i skladanja. Snažnom razvoju instrumentale muzike u Njemačkoj doprinijela je i okolnost što su mnogi njemački feudinci nastojali posjedovati vlastiti orkestar. Procvat glazbenog mannheimskog života podudara se s godinama vladavine kneza Karla Theodora von Sulzbacha, koji je vladao od 1743. do 1777. godine.

Mannheimski dvorski orkestar bio je neobično čuven. Mannheimski fenomen je posljedica sretnih skupnih okolnosti, to jest susreta izvrsnih glazbenika. Glavne osobine Mannheimskog orkestra sastojale su se u točnosti i uigranosti izvedbe, u poletu, svježini i uzbudljivosti svirke te u izjednačenosti poteza kod gudačkih instrumenata. Naročito je utisak izazvala tehnika „crescenda“ i „decrescenda“. Taj fenomen, koji se u kritikama opisivao poetski kao bura ili oluja, nije bio zamisliv bez orkestra koji je tada bio najveće muzičko tijelo za zahtjevnu glazbu Europe. Sastav orkestra odaje za ono vrijeme neobično bogatstvo. Godine 1756. brojio je 20 violina, 4 viole, 4 violoncella, 2 kontrabasa, 3 flaute, 3 oboe, 3 klarineta i 3 fagota, 4 roga te trublje i timpane, ukupno pedesetak glazbenika. Važan je udio skladatelja iz Mannheima u izgradnji pretklasične simfonije, koju provode već krajem prve polovine 18. stoljeća. U njihovim simfonijama menuet je vrlo čest, razgrađuje se i sonatna forma (u prvom stavku) i česti oblik ronda u drugom i trećem stavku. Postojalo je uzajamno djelovanje između sjajnog sviranja izvođača i skladateljske prakse u Mannheimskom krugu. U intenzivnom radu oko stvaranja simfonija uvrježili su se u toku vremena izvjesni postupci pri komponiranju, tvoreći takozvane „Mannheimske manire“ (među koje pripada: takozvani „mannheimski uzdah“- silazna sekunda, a ponekad i neki drugi intervali, na nenaglašeni dio dobe, „mannheimska raketa“- uzlazna akordička figuracija, „mannheimski valjak“- silazno i uzlazno kretanje oko ishodišnog tona, uz nepromijenjenu harmoniju). Najčešće glazbene forme bile su simfonije, solistički koncerti, komorna glazba i duo sonate. Vodeća ličnost među mannheimskim umjetnicima bio je Čeh Johann Stamitz (Jan Václav Stamic), dirigent orkestra od 1745. god., izvrstan violinist, veoma ugledan u ondašnjoj Europi; njegova je zasluga, da je mannheimski orkestar zadobio onako istaknuto značenje kao reproduktivno tijelo. Prvo Stamitzovo gostovanje u Parizu, 1751. godine, značajno je utjecalo na razvoj

simfonije u Francuskoj gdje je predstavio svoj novi orkestralni stil. Novost u glazbi izazvala je burno odobravanje, a u francuskoj je javnosti nastao pojam „njemačkog sviranja“.

Godine 1754. Stamitz se zapošljava u Parizu kao direktor privatnog orkestra Le Rich de la Poupliniere. Za vrijeme svog boravka u Parizu Stamitz je skladao tri simfonije u kojima su zastupljena i 2 klarineta. Na naslovnoj stranici partiture klarineti su predstavljeni kao preferirani duhački instrumenti za visoke tonove. Za simfoniju br. 1 u D-duru navodi se da bi idealan klarinet bio onaj in D sa 2 ili 3 klapne, dok je za 3. simfoniju u Es-duru bio potreban klarinet in Bb sa 4 klapne. Klarinetist koji je svirao te simfonije zvao se Valentin Roeser. Najveći novitet je bilo uvrštavanje klarineta kao ravnopravnog instrumenta u duhačku sekciju, ali i u cijeli orkestar.

3.2 Concert Spirituel

Concert Spirituel, pariški koncertni ciklus koji je započeo 1725. godine, i postao slavljen diljem Europe, trajao je sve do Francuske revolucije, a osnovali su ga glazbenici Pariške opere. Velika glazbena institucija koja datira iz vladavine Louisa XV. Académie Royale de Musique (Opera House) bila bi zatvorena tijekom crkvenih blagdana. Anne Danican Philidor došao je na ideju da se u tom razdoblju, kada je izvođenje opera bilo zabranjeno, održavaju koncerti umjesto zabranjenih predstava. Dobivši neophodno dopuštenje, Philidor je sklopio ugovor s Francinom, impresarijem opere, kojim se obvezao platiti 1000 franaka godišnje uz obećanje da se neće izvoditi ni francuska, niti operna glazba. Prvi *Concert Spirituel* održan je između 16 i 20 sati u nedjelju, 18. ožujka 1725. godine. Na programu su bila djela Lalande-a i Corellijev "Nuit de Noël". Koncert je bio uspješan. Obično je bilo 24 koncerta u jednoj godini. Od svih mnogobrojnih čuvenih skladatelja čija su djela izvođena na *Concert Spirituelu* uključujući i Pergolesia i Mozarta, najpopularniji su bili Michel-Richard de Lalande, zatim Jean-Joseph Cassané de Mondonville, a u posljednjim godinama održavanja koncerata bile su i simfonije Josepha Haydna. *Concerts Spirituel* bio je od iznimne važnosti za klarinet budući da su se izvodili koncerti za klarinet kao solistički instrument uz pratnju orkestra.

3.3 Harmoniemusik

Studij instrumentacije i izvedbene prakse glazbe 18. stoljeća otkriva početak modernog simfonijskog orkestra. Gudačka sekcija razvila se tijekom razdoblja srednjeg i kasnog baroka. Violina je trajno zamijenila obitelj viola. Izrada violina došla je do vrhunca radom obitelji Stradivari. Konkavno gudalo zamijenilo je konveksno gudalo što je omogućilo izvođačima

veći kapacitet na instrumentu. Gudački instrumenti bili su tada etablirani dok su duhački instrumenti doživljavali razdoblje razvoja i eksperimentiranja. Najbolje je proučiti 100 Haydnovih simfonija u kojima možemo uočiti način skladateljskog istraživanja u svrhu pronalaženja najpovoljnijih i pragmatičnih kombinacija instrumentalne boje. Oboa i fagot tada su već bili prihvaćeni kao sopran i bas instrumenti, dok je nova zvijezda pod nazivom klarinet, prvo u Francuskoj i Njemačkoj, a potom u Beču, zasjaio punim sjajem u orkestru. Osim francuskog roga, limeni duhački instrumenti i udaraljke slabo su bili korišteni u simfonijskom orkestru nego su najčešće bili korišteni u vojnom duhačkom orkestru. Skladatelji su pokušavali odrediti najbolju kombinaciju instrumenata.

Izvođačka praksa je uvela upotrebu drvenih duhačkih instrumenata u paru, a 2. Budući da su gudački instrumenti bili dominantan dio orkestra, skladatelji su koristili duhačke instrumente kako bi pružili harmonijsku podršku i kontrast u boji s gudačima. To je dovelo do nestajanja instrumenata s tipkama, kao harmonijske podrške, u orkestru. Tako je pojam *Harmoniemusik*, koji vjerojatno i predstavlja ovu praksu, postao prihvaćen naziv za ansambl duhačkih glazbala. Ansambli ove prirode najčešće su se sastojali od osam svirača.

U tom su razdoblju razvijene dvije uobičajene vrste sastava. Jedna se vrsta sastojala od osam svirača za izvođenje *Harmoniemusika*, dok je druga sadržavala više od osam svirača i svirali su se turski instrumenti: duboki bras, udaraljke i visoki instrumenti (Es klarinet i piccolo). *Harmoniemusik* je bio kulturni fenomen odvojen od vojnog orkestra. To se odnosi na određena glazbena djela skladana između 1760. i 1837. godine, čija je primarna funkcija bila pružanje društvene zabave.

Rani *Harmoniemusik* bio je napisan za šest glazbenih instrumenata, ovisno o prigodi. U Engleskoj i Francuskoj često su bili samo klarineti i rogovi. Klarinet je bio preferirani instrument za visoke tonove na zapadu, dok su Nijemci i Austrijanci općenito voljeli oboe. Početkom 1780. godine najčešća instrumentacija, poznata kao bečka tradicija, sastojala se od 2 oboe, 2 klarineta, 2 roga i 2 fagota (tipična oznaka u partituri za ovakve sastave je 2222). Dok je osam svirača postala norma, bilo je značajnih izuzetaka. Instrumentacija u romantizmu s početka 19. stoljeća zahtijevala je do dvanaest svirača zbog povećanih harmonijskih zahtjeva glazbe iz tog razdoblja.

4. SKLADATELJI I LITERATURA U DRUGOJ POLOVICI 18. STOLJEĆA

4.1 Johann Stamitz (1717- 1757)

Johann Stamitz je bio češki skladatelj, pravim imenom Jan Václav Antonín Stamic, reformator i violinist. Tijekom svog boravka u Mannheimu, germanizirao je svoje ime u Johann Wenzel Anton Stamitz. Danas se Stamitza smatra osnivačem Mannheimske škole čiji su članovi bili i njegovi sinovi. Iako ga se uglavnom smatra klasicističkim skladateljem, Stamitz je označio prijelaz iz baroka u klasicizam. Svoje je glazbeno obrazovanje stekao rano od svog oca i pojavio se kao violinist u Frankfurtu na Majni 1742. godine, a tri godine kasnije imenovan je koncertnim majstorom dvorskog orkestra u Mannheimu. Najvjerojatnije se Stamitz zaposlio u Mannheimu pomoću češkog lobija/ udruženja koje je bilo, u ono vrijeme, podosta utjecajno. Stamitz je mannheimski orkestar unaprijedio na nov način i postigao neviđeni standard, kako zbog preciznosti tako i zbog ekspresije. Orkestralni učinci postupnog crescenda i diminuenda, iako ne njegov izum, postali su znak njegovog stila, a imitirali su ga i kasniji skladatelji. Njegova upotreba menueta i trija kao trećeg stavka četverostavačne simfonije klasični su skladatelji usvojili kao standardnu praksu. Doprinio je evoluciji klasične sonatne forme uvođenjem kontrastnih tema unutar jednog stavka. Proveo je godinu dana u Parizu (1754-1755) gdje je nastupao za *Concert Spirituel*, najvažniji koncertni ciklus pariškog glazbenog života 18. stoljeća.

Godine 1755. Stamitz piše koncert za klarinet i orkestar. To je prvi koncert koji je bio napisan za klarinet kao solistički instrument uz pratnju orkestra. Sudeći po notnom zapisu, klarinet s četiri ili pet klapni bio je idealan za sviranje. Koncert sadrži tri stavka. Prvi stavak napisan je u sonatnom obliku. Sadrži tehnički veoma zahtjevne pasaže kao i skokove veće od dvije oktave. Drugi stavak je trodijelna pjesma koji sadrži veoma melodiozne duge fraze. Treći stavak je napisan u rondo stilu. Prema tom uzoru nastaju i ostali kasniji koncerti za klarinet.

4.2 Carl Stamitz (1745- 1801)

Carl Stamitz, violinski virtuoz, skladatelj i sin Johanna Stamitza, primio je od svojeg oca prve lekcije violine i kompozicije. Nakon očeve smrti 1757. godine, dječaka je poučavao Christian Cannabich (1731-1798) očev nasljednik koji je djelovao kao koncertni majstor i vođa orkestra u Mannheimu. Ignaz Holzbauer (1711-1798), i Franz Xaver Richter (1709-1789) su također utjecali na Carla. U dobi od sedamnaest godina, Stamitz je radio kao

violinist u mannheimskom orkestru. Godine 1770. napustio je mannheimski dvor, započeo putovati i koncertirati po Europi. Kao putujući virtuoz na violini i violi, Stamitz je često prihvaćao kratkoročne angažmane, ali nikada nije uspio steći stalni položaj u orkestru. Dok je živio u Parizu, Stamitz je počeo surađivati s češkim virtuozom Josephom Beerom (1744-1811). Dana 24. prosinca 1771. godine u Parizu na *Concert Spirituelu* češki klarinetist Joseph Beer praisvodi Stamitzov 1. koncert za klarinet i orkestar u F-duru na klarinetu in C. Izdavačke kuće Sieber (Pariz, 1777.) i Peters (Leipzig, 1785.) izdale su note za koncert. Nakon toga slijedi dugogodišnja suradnja Stamitza i Beera. Koncert br. 6 u Es-duru, prema dostupnim podacima, zajednički su sastavili Stamitz i Beer jer se oba imena pojavljuju na naslovnoj stranici bečkog rukopisa.

Stamitz je napisao deset koncerata za klarinet, simfonie concertante sa klarinetom, kvartete za klarinet i gudače i nekoliko kvarteta za klarinet, violinu, rog i basovsku liniju. U koncertima za klarinet Stamitz iskorištava sve mogućnosti instrumenta; opseg tonova veći od dvije oktave, brze pasaže, kromatsku ljestvicu, duge i kratke trilere te sinkopirane i kontrastne dinamike. Stamitz također piše lijepe i pjevne melodije s jednostavnom gudačkom pratnjom koje podsjećaju na narodnu muziku. Šest od deset koncerata izdani su u Parizu od izdavačke kuće Sieber, između 1777. i 1782. godine dok su ostali koncerti izdani u ostalim europskim gradovima, ovisno o tome gdje se Stamitz nalazio. Originalni manuskripti su spremljeni u raznim europskim knjižnicama. Sačuvane dvije ispisane kadence daju odličan uvid u način sviranja toga doba.

4.3 Wolfgang Amadeus Mozart (1756- 1791)

Wolfgang Amadeus Mozart se prvi put susreće sa klarinetom u svojem rodnom gradu Salzburgu. Vjeruje se kako ga je čuo prilikom neke gradske zabave na kojoj je svirao jedan od gradskih duhačkih ansambala. Oni su koristili klarinet s tri klapne.

Godine 1777. Mozart je boravio u Mannheimu. Taj boravak ostavit će trajni utjecaj na Mozartovo stvaranje. Ovdje je doživio klarinet kao ravnopravni instrument u orkestru. U pismu ocu piše: "Ah, kada bi bar i mi imali klarinet! Zamislite veličanstveni efekt simfonije koje sadrže flaute, oboe i klarinete."

Godinu kasnije, Mozart u Parizu piše simfoniju broj 31. u D-duru, K. 297/ 300a, poznatiju kao *Pariška simfonija*. U Parizu je u to vrijeme bio i Joseph Beer, ranije spomenuti češki klarinetist. Vjeruje se kako su se njih dvojica upoznala i kako je Mozart radi tog susreta svjesno uvrstio klarinet u duhačku sekciju orkestra. To je prvo Mozartovo djelo koje sadrži

dva klarineta in A. Premijera je bila 12. lipnja 1778. godine u kući grofa Karla Heinricha Josepha von Sickingena, dok je javna premijera bila šest dana kasnije na *Concert Spirituelu*.

Kasnije, svu literaturu za klarinet, Mozart je pisao za svog prijatelja, klarinetistu Antona Stadlera. Iako se ne zna točan trenutak kada su se Mozart i Stadler upoznali, činjenice ukazuju da se to dogodilo početkom osamdesetih godina 18. stoljeća. Zna se da je Mozart šecujući se jedne noći ulicama Beča, čuo svoje djelo *Nachtmusik* K 375 (1781) u aranžiranom obliku za *Harmoniemusik*. Sudeći po Mozartovom opisu, svirač prvog klarineta bio je Anton Stadler. Izvođači su snažno dojmili Mozarta i 1781. godine Mozart piše skladbu za dvanaest duhača i kontrabas (dvije oboe, dva klarineta, dva basetna roga, dva fagota, četiri horne i kontrabas). Na praizvedbi Serenade br. 10 za duhače u B-duru, K 361/ 370a, takozvana *Grand partita* prvi klarinet svirao je Anton Stadler.

Godine 1784. Mozart piše Kvintet za klavir i puhače u Es-duru, K 452. Praizvedba je bila 30. ožujka 1784. godine u Beču u okviru Mozartove prve *Academie*. U jednom od pisama upućeno ocu, Mozarte piše: "Smatram da je ovo najbolje djelo koje sam napisao." Tom prilikom Anton Stadler ponovno svira klarinet. Očito je kako su skladatelj i klarinetist postali bliski prijatelji.

Godine 1785. Mozart i Stadler stupaju u masonski red zvan *Zur gekrönten Hoffnung*. Jedan od članova bio je i Theodor Lotz, bečki graditelj instrumenata, najpoznatiji po izradi basetnog roga. Tom prigodom Mozart dobiva zaduženje pisanja skladbi za klarinet i basetni rog za masonske obrede. Masoni su smatrali kako glazba u obredima služi za širenje dobrih misli i ujedinjuje članove.

Trostavačni trio u Es-duru za klavir, klarinet i violu, K 498, Mozart je napisao 1786. godine. Trio nosi i nadimak *kegelstatt trio* što znači kuglački trio. Nadimak je nastao po uvodu trija jer oponaša zvuk kugli koje se sudaraju sa čunjevima. Postoji i druga priča koja govori da je Mozart to napisao iz šale za vrijeme posjeta jednoj bečkoj kuglani. Djelo je praizvedeno u kući bečkog botaničara Nikolausa Josepha von Jacquina. Klavir je svirala kćer domaćina, Franziska von Jacquina, klarinet Anton Stadler, a violu sam Mozart.

Opera *La clemenza di Tito* iz 1791. je bila praizvedena u Pragu. Mozart u ariji *Parto, parto* svjesno piše prateću melodiju uz glas za basetni klarinet namijenjenu Stadleru, koji je također bio na toj praizvedbi. Bila je to predzadnja Mozartova opera.

Dragulji u kruni Mozartove glazbe za klarinet su nesumnjivo Kvintet za klarinet i gudače, K 581, i Koncert za klarinet i orkestar, K 622, napisani za Antona Stadlera. Iako su djela izvorno napisana za basetni klarinet, u suvremenim izvedbama najčešće se sviraju na klarinetu in A.

Kvintet za klarinet i gudače u A-duru, K 581, Mozart je napisao 1789. godine. Djelo je praizvedeno 22. prosinca iste godine u Beču na koncertnom ciklusu *Tonkünstler-Societät*. Svrha tog koncertnog ciklusa bila je podrška umirovljenim glazbenicima i njihovim obiteljima. Glazbena kritika publike nije zabilježena, ali pretpostavlja se da je bila dobro prihvaćeno jer je djelo nastalo u razdoblju Mozartovog zrelog stvaralaštva.

Postoji i skica od nekoliko taktova kvinteta za klarinet i gudače u B-duru. Moguće je da je namijenjena klarinetu in B radi tonaliteta, a godine upućuju da je djelo pisano prije kvinteta za basetni klarinet.

Koncert za klarinet i orkestar u A-duru, K 622, Mozart je napisao 1791. godine, dva mjeseca prije svoje smrti. Smatra se remek-djelom ne samo klarinetističke literature nego i Mozartovog ukupnog stvaralaštva. Izvorno, koncert je bio namijenjen basetnom rogu in G, ali Mozart ga je iznenadno prenamijenio za basetni klarinet in A. Na praizvedbi u Pragu 16. listopada 1791. godine izveo ga je Anton Stadler. Struktura koncerta je klasična. Prvi stavak je u sonatnoj formi, drugi je trodijelna pjesma (ABA), a treći je rondo oblik.

Mozart iskorištava sve potencijale Stadlerovog novog instrumenta, basetnog klarineta. Posebna inovacija instrumenta je produljenje opsega do C velikog, zvučeći A duboki. Prvi i treći stavak koncerta su virtuoznog tipa, dok su drugi stavak koncerta i kvinteta bogati bojom svih registara. Često se ti stavci nazivaju i labuđim pjevom, jer su napisani u posljednjoj fazi Mozartovog stvaralaštva i života.

Nakon smrti skladatelja 1791. godine, manuskripti oba djela došli su u Stadlerovu ruke. Kada je Mozartova udovica Constanze pokušala povratiti manuskripte, klarinetist je tvrdio da su mu ukradeni tijekom koncertiranja po Njemačkoj. Do danas su rukopisi izgubljeni. Nažalost, ne zna se originalna interpretacija, kako su je zamislili Stadler i Mozart. Današnji notni zapisi napravljeni su prema ranijim primjercima i prvom tisku.

4.4 Franz Krommer (1759- 1831)

Franza Krommera smatra se snažnim Beethovenovim suparnikom s kraja 18. stoljeća. Rođen je u moravskom gradu Kamenicama. Krommer je rano pokazao talent i 1774. godine počeo učiti svirati violinu, orgulje, teoriju i kompoziciju sa svojim ujakom Antonom Matthiasom Krommerom, skladateljem i dirigentom u Turanu.

Tražeci posao po habsburškoj monarhiji, Franz Krommer je, kao i mnogi drugi negermanski skladatelji toga vremena, germanizirao svoje ime iz Frantisek Vincenc Kramar u Franz Vincenz Krommer. Godine 1785. Krommer je otputovao u Beč kako bi našao stalno zaposlenje, ali u tome nije uspio.

Godine 1787. Franz Krommer je stupio u službu kao glazbenik na dvoru hrvatske plemenitaške obitelji Grasalkovića u Bratislavi. Danas je Krommer poznat po djelima za duhačke instrumente. Napisao je osam sekseta za dva klarineta, dva fagota i dvije horne, kao i mnogobrojna djela za razne duhačke ansamble. Specifičnost njegovih djela je dodavanje kontrabasa kako bi udvostručio basovasku liniju u *tutti* sekcijama. Krommer je dao jasnu podjelu između dvorske *Harmoniemusik* i gradske *Harmoniemusik*. Repertoire dvorske *Harmoniemusik* sastojao se od naziva skladbi poput *partita*, *sekstet*, *oktet*, dok su na repertoireu gradske *Harmoniemusik* najčešće bili *Marcia*, *Marche*, *Märsche für türkische Musik*. Početkom 19. stoljeća Krommer piše i 1. Koncert za klarinet i orkestar u Es-duru, op.36 (1803), 1. i 2. Koncert za dva klarineta i orkestar u Es-duru, op. 35 i op. 91 (1803 i 1815) kao i razna komorna djela u kojima se nalazi i klarinet.

4.5 Ludwig van Beethoven (1770- 1827)

Značajan, ako ne i najznačajniji skladatelj na kraju 18. stoljeća i početkom 19. stoljeća zasigurno je Ludwig van Beethoven.

Krajem 18. stoljeća Beethovenove glavne skladbe bile su pretežito komornog tipa. To su tri gudačka tria (Op. 9), tri violinske sonate (Op.12) i trio za klarinet, violoncello i klavir u B-duru, Op. 11. Potonje djelo smatra se najranijim komornim djelom za takav sastav, budući da je klarinet u to vrijeme bio novitet. Tonalitet B-dur je vjerojatno izabran kako bi se olakšale brze pasaže koje se nalaze u klarinetističkim notama. Ondašnji klarinet nije imao razvijen prstomet niti klapni sustav kao što je Boehm sustav. Skladatelj je djelo posvetio grofici Mariji Wilhelmine von Thun.

Trio se ponekad naziva i *Gassenhauer Trio*. Ime je nastalo radi trećeg stavka koji sadrži devet varijacija na temu tadašnje popularne opere *L'amor marinaro ossia Il corsaro* Josepha Weigla, austrijskog skladatelja i dirigenta. Arija *Pria ch'io l'impegno* bila je toliko popularna da se mogla čuti na bečkim ulicama (*Gasse* na njemačkom jeziku znači ulica). *Gassenhauer* obično označava melodiju koju mnogi ljudi na ulici pjevaju ili zvižde za sebe.

To je jedino Beethovenovo cikličko djelo koje sadrži varijacije na temu koju nije napisao sam Beethoven već drugi skladatelj. Posudba tuđih tema u sonatama i ostalim glazbenim oblicima bila je veoma uobičajena tehnika skladanja. Beethoven se nije služio takvom tehnikom, ali na nagovor Josepha Bähra, klarinetista koji je utjecao na skladatelja, ipak je to učinio. Mnogo godina kasnije sam je Beethoven rekao kako je trebao napisati drugačiji finalni stavak.

Sa strane glazbenih kritičara djelo nije bilo dobro primljeno. Nema poletnosti u notama i chalumeau registar nije iskorišten. Čini se kako je Beethovenova namjera bila napisati trio koji bi se mogao svirati i na klarinet i na violini jer su u prvom izdanju postojale obje dionice.

Beethoven je napisao klavirski kvintet nadahnut Mozartovim klavirskim kvintetom. Na praizvedbi kvinteta za klavir i duhače, Op. 16, Beethoven i Bähr nastupaju zajedno. Bähr je također svirao na praizvedbi seksteta (Op. 71, 1796.) i septeta (Op. 20, 1799).

Mora se napomenuti kako je Beethoven bio prvi skladatelj koji je pisao sola za klarinet, ne da bi nadopunio harmoniju zvukom, već mu dao ravnopravni položaj u duhačkoj sekciji što je vidljivo i iz njegovih simfonija.

5. ZNAČAJNI KLARINETISTI U DRUGOJ POLOVICI 18. STOLJEĆA

5.1 Joseph Beer (1744- 1812)

Joseph Beer rođen je u Grünwaldu 1744. godine, a umro u Berlinu 1812. godine. Kao dječak pokazao je veliki interes za glazbu. Njegov otac, učitelj, podučavao je Beera različitim glazbenim instrumentima koje su posjedovali u kući (truba, klavir, violina). Kao mladić, stupio je u austrijski vojni ansambl u kojem je svirao trubu. Za vrijeme Sedmogodišnjeg rata (1756- 1763) prelazi u francuski vojni ansambl i tako stječe mogućnost odlaska u Pariz. Godine 1763. nakon rata u Parizu po prvi puta čuje klarinet koji ga oduševljava. Postoji anegdota kako je Beer u samo četiri mjeseca naučio profesionalno svirati klarinet. Zapošljava se na dvoru vojvode od Orleansa i tu biva osam godina. U to vrijeme nastupa na *Concert Spiriteul*. Prvi njegov nastup bio je 24. prosinca 1771. godine kada prouzvodi Stamitzov 1. koncert za klarinet i orkestar u F-duru. Od 1771.- 1779. godine Beer nastupa na *Concert Spiriteul* sveukupno dvadeset i sedam puta.

Godine 1780. Beer počinje koncertirati po Europi. Tijekom boravka u Bruxellesu Beer je bio impresioniran sviranjem njemačkog klarinetista Schwartza. Njegov način sviranja je bio poput današnjeg da je pisak dodirivao donju usnicu. Nakon toga dolazi do razdvajanja načina sviranja klarineta i to na njemački (Njemačka, Austrija, Češka) i francuski (Francuska, Italija, Engleska) način. Godine 1783. na poziv carice Katarine II., Beer se seli u Rusiju. Svira u orkestru na dvoru u St Petersburgu. Godine 1792. Beer se vraća u Njemačku gdje je prihvaćen na pruskom dvoru, ali nastavlja koncertirati po europskim gradovima.

Skladao je tri koncerta za klarinet i orkestra i dva koncerta za dva klarineta i orkestar. Beer je bio jedan od prvih međunarodno priznatih virtuozna na klarinetu i bio je povezan s najznačajnijim skladateljima i instrumentalistima kao i središtima glazbenog života.

5.2 Anton Stadler (1753- 1812)

Anton Stadler rođen je u Bruck an der Leitha 1753. godine, a umro u Beču 1812. godine. Poznati austrijski klarinetist, zaslužan je za populariziranje novih instrumenta: basetnog klarineta i basetnog roga. Dolazi iz glazbene obitelji. Njegov brat, Johann Stadler, je također bio vrsni klarinetist. Prvi značajniji posao Anton Stadler, zajedno sa svojim bratom Johannom, imao je u Beču u službi ruskog veleposlanika. Par godina kasnije, 1782. godine Stadler stupa u duhački dvorski orkestar. Godine 1787. braća Stadler postaju članovi dvorskog orkestra. Johann je svirao prvi klarinet, a Anton drugi klarinet.

Godine 1791. Mozart završava koncert za klarinet i orkestar i Stadler kreće na europsku turneju koja je trajala više od četiri godine. Praizvedba je bila u Pragu 16. listopada 1791. Postoji i popis gradova s te turneje. Nakon turneje Stadler se vraća u Beč u dvorski orkestar. Mnogi bečki skladatelji napisali su koncert za klarinet posvećen Stadleru. Pred kraj svog života, Stadler se posvetio skladanju i pedagoškom radu. Napisao je razna dua za klarinete i basetne rogove i knjigu *Musick Plan* (Beč, 1800) u kojoj govori o pravilnom načinu sviranja.

Zahvaljujući Stadlerovoj upornosti, viziji i bliskim odnosom s Mozartom, klarinetistička literatura obogaćena je najboljim djelima.

5.3 Michel Yost (1754- 1786)

Michael Yost rođen je u Parizu 1754. godine i umro u Parizu 1786. godine. Bio je jedan od osnivača francuske škole klarineta. Njegovo sviranje klarineta bilo je poletno i poznato po izuzetno sjajnom i specifičnom tonu.

Nastupao je na *Concert Spirituelu* izvodeći vlastite koncerte i koncerte drugih skladatelja. Yostov opus sadrži četrnaest koncerata za klarinet i orkestar od kojih su neki nastali u suradnji s njemačkim skladateljem Johannom Christophom Vogelom, koji je ujedno bio i njegov prijatelj. Yost je pisao i razna komorna djela od kojih se ističu dua za dva klarineta.

Yost je značajan i po svom pedagoškom djelovanju. Mnogi značajni klarinetisti, među njima i Lefèvre, prošli su njegovu poduku. Napisao je i jedan od prvih udžbenika za klarinet *Méthode de clarinette* (Pariz, 1780) u kojem iznosi savjete za pravilno sviranje klarineta. U svojem kratkom životu, Yost je dao značajan doprinos za daljnji razvoj klarineta.

5.4 Franz Tausch (1762- 1817)

Franz Tausch rođen je u Heidelbergu 1762. godine, a umro u Berlinu 1817. godine. Bio je jedan od prvih velikih virtuoza na klarinetu. Prve glazbene poduke primao je od svog oca Jakova koji je bio klarinetist u mannemskom orkestru. Već kao trinaestogodišnjak bio je punopravni član mannheimskog orkestra. Mozart je vjerojatno čuo kako Jakov i Franz Tausch sviraju u orkestru kada je 1777. godine posjetio Mannheim. Godine 1789. Franz Tausch se preselio u Berlin gdje je stupio u službu komornog glazbenika na dvoru pruskog kralja Fredericka Williama II. Godine 1805. Franz Tausch osnovao je *Conservatorium der Blasinstrumente* u Berlinu gdje je radio kao profesor. U njegovoj klasi bili su Bernhard Crusell, Heinrich Baermann i Simon Hermstedt koji su svojim radom doprinijeli značajnijem razvoju klarineta i klarinetističke literature ranog romantizma.

Način sviranja Tauscha odgovara njemačkom načinu sviranja klarineta i primjeni piska. Pisak se dodirivao donjom usnicom. Takav način sviranja zadržao se sve do današnjih dana.

Početkom 19. stoljeća Franz Tausch napisao je dva koncerta za klarinet te dva koncerta za dva klarineta op. 26 i op. 27. Kako je na pruskom dvoru bio član komornog ansambla, Franz Tausch pisao je razne aranžmane za duhačke ansamble kao i razna komorna djela koja su uključivala klarinet.

5.5 Jean-Xavier Lefèvre (1763- 1829)

Jean-Xavier Lefèvre rođen je u Lausanne-i 1763. godine, a umro u Parizu 1829. godine. U dobi od petnaest godina, Lefèvre je postao članom francuskog gardijskog duhačkog ansambla. Godine 1789. započela je Francuska revolucija. Ključnu ulogu u revoluciji imali su duhački ansambli koji su svirali nacionalne budnice i marševe kako bi se probudila svijest građanstva. Godine 1790. osniva se Nacionalna garda gdje je Lefèvre postao šef-dirigent. U Parizu se 1795. godine osniva *Conservatoire national supérieur de musique et de danse de Paris* i Lefèvre postaje prvim profesorom klarineta. Jean-Xavier Lefèvre izdaje knjigu *Méthode de clarinette* (Pariz, 1802) u kojoj iznosi savjete kako pravilno svirati klarinet. Knjiga sadrži i dvanaest sonata, od tehnički lakših prema težima, namijenjene njegovim studentima. Ilustracije i prstometi upućuju kako se i dalje klarinet u Francuskoj svirao sa okrenutim usnikom. Jean-Xavier Lefèvre napisao je šest koncerata za klarinet. Neke je koncerte svirao 1787. godine na *Concert Spirituelu*, a neke 1790. godine u Londonu. Godine 1797. praisveo je četvrti koncert u Théâtre des Arts u Parizu. Zanimljivo je kako Jean-Xavier Lefèvre, kao skladatelj i klarinetist, pisao tehnički zahtjevne koncerte i pritom nije izbjegavao nesavršenost instrumenta kao što su nezgodni prstometi, trileri, skokovi veći od dvije oktave, nadareno pisanje u polaganim stavcima te arpeggirane figure u chalumeau registru. Mogućnosti za solo kadence pojavljuju se u njegovim djelima, ali nijedna nije ispisana već je prepuštena izvođaču da ju izvede prema svojem osjećaju.

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu nastojao sam proučiti razvoj klarineta tijekom druge polovice 18. stoljeća. Kroz razne izvore i literaturu proučio sam život i rad skladatelja koji su bili značajni u skladanju djela za klarinet. Isto tako, nastojao sam ukratko osvijetliti rad čuvenih muzičara koji su izvodili napisana djela i često bili vrlo usko povezani sa skladateljima. Na taj način glazbenici toga vremena uvelike su doprinijeli razvoju klarinetističke literature, razvoju instrumenta i etabliranju klarineta kao novog instrumenta na europskoj glazbenoj sceni. Velika prijateljstva prisutna su i u kasnijim glazbenim razdobljima, na primjer: Carl Maria von Weber je svu klarinetističku literaturu napisao za Heinricha Baermanna, Louis Spohr za Johanna Simona Hermstedta, Johannes Brahms za Richarda Mühlfelda, Anđelko Klobučar za Giovannia Cavallina. Zahvaljujući tim odnosima, klarinetistička literatura obogatala se značajnim djelima.

Zaključno, mogu ustanoviti da iako postoji puno nepoznatih ili nerazjašnjenih činjenica koje se odnose na stvaranje i klasifikaciju literature te izvođenje djela toga vremena, vjerujem da sam, uz pomoć dostupnih izvora, uspio ovim radom opisati i približiti činjenice o povijesti klarineta te predstaviti skladatelje i izvođače koji su prepoznali ljepotu instrumenta i pridonijeli njegovu razvoju.

7. LITERATURA

- Andreis, J. (1951) *Historija muzike*, Zagreb: Školska knjiga
- Clary, M. (2006) *Mozart: Svjetlo Božje*, Zagreb: Alfa
- Dearling, R. (2004) *Enciklopedija klasične glazbe*, Zagreb: Znanje
- Dearling, R. (2005) *Enciklopedija glazbala*, Zagreb: Znanje
- Enciklopedija Leksigrafskog zavoda (1969) Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod
- Hoeprich, E. (2008) *The Clarinet*, New Haven: Yale University Press
- Lawson, C. (2010) *The Early Clarinet: A Practical Guide*, Cambridge: Cambridge University Press
- Legault, M (2017) *Josef Beer, The perfect clarinetist (diplomski rad)*, Hague: Royal Conservatory of The Hague
- Rice, A. (2003) *The Clarinet in the Classical Period*, Oxford: Oxford University Press
- Rice, A. (2009) *From the Clarinet d'Amour to the Contra bass*, Oxford: Oxford University Press.
- Žmegač, V. (2009) *Majstori europske glazbe*, Zagreb: Matica hrvatska